



Aanval der Senegaleezen op de draadversperringen en loopgraven der Duitschers.

punt van den voorgenomen Duitschen stoot niet los.

Toen de Duitschers aanrukten en den heuvel van Givenchy wilden bestijgen, ontvingen de Lancashire bataljons hen met mitrailleurs en bajonetten.

Zij werden het eerst aangevallen omstreeks acht uur in den morgen, toen de Portugeezen reeds bijna drie uren gestreden hadden, en iedere aanval werd weerstaan. De Duitsche waarnemers zagen, dat hun mannen niet konden opschieten, en er werden nieuwe aanvalsgolven uit La Bassée geperst. Zij moesten en zouden Givenchy hebben! De puinhoopen werden gebeukt totdat het leek dat zij even plat waren als de velden er achter, en na iedere beschieting verscheen een nieuwe dicht opeengedrongen troep in feldgrau. Maar de jongens van Lancashire sneden haar in flardige reepen, met behulp van telkens nieuwe voorraden handgranaten.

Op een gegeven oogenblik dachten de aanvallers misschien, dat zij nu hun werk wel voltooid zouden hebben, maar de vermoeide divisie raapte al haar krachten samen, drong opnieuw voorwaarts en nam hen bijna allen gevangen.»

Zoo ging het aan den vleugel, maar in het centrum van het aanvalsfrent was toch een dreigende bres geslagen, die nu haastig met versterkingen werd opgestopt.

In elk geval was de toestand ernstig.

Ja, de vijand had een groot sukses behaald, het was meer dan de Duitsche legerleiding zelf gehoopt had.

Deze aanval had zij als een afleiding bedoeld, om twijfel te brengen bij de tegenpartij, maar nu besloot zij van het sukses gebruik te maken om verstrekkende doeleinden te betrachten.

En zoo ontstond de bloedige slag aan de Leie.

De slag aan de Leie; die naam maakte vooral op ons, Vlamingen, indruk. 't Was als het verleden, dat heden werd. Hoe dikwijls toch in de geschiedenis, was de Leie als een barrière geweest, waarom de legers worstelden. Maar in onzen tijd kreeg die naam van Leie een heel anderen klank, tooverde hij ons bedrijvigheid voor den geest, en ook kunst.

De Leie — in 't Fransch Lys — is wel een smalle, maar toch vrij lange rivier, die in Noord-Frankrijk ontspringt, door West- en Oost-Vlaanderen vloeit en bij Gent in de Schelde valt. Ze kronkelt zoowel in Frankrijk als in België door een vruchtbare landbouwstreek. Haar grootste vermaardheid heeft ze tusschen Waasten en Deinze, waar de Iersche en Engelsche vlashandelaars van Kortrijk haar « the golden river » noemden, om de uitstekende geschiktheid tot het roeten van vlas.

Die vlasdorpen — Wevelgem, Harelbeke, Bissegem, Desselgem, Gullegem, Meenen, Wervik, Beveren en nog zooveel andere, — waren nu geruïneerd. Sommige plaatsen waren één puinhoop, andere bestonden nog wel, maar moesten hun kostbaar machine-materiaal — dat materiaal van de beste vlasbewerking ter wereld — aan den Duitschen plunderaar afstaan. Vlasschuren, zwingelfabrieken enz., waren kazernen, munitie-



Generaal Franchet d'Espérey.

depots, pioniersparken; weefgetouwen werden weggevoerd.

En een Belgisch korrespondent schreef in een Nederlandsch blad:

«Die gansche wonnige en warrelende Leiestreek zag ik plots voor me, toen ik enkele dagen geleden even onze Leiemannen bij Nijmegen bezocht. 't Zijn geïnterneerde soldaten in barakken nabij den Weurtschen weg ondergebracht of met uit Vlaanderen overgekomen vrouw en kinderen in huizekens levende, die nu daar in Gelderland het vlas bewerken. Ze arbeiden aan de Waal, aan de kronkelende rivier, die hun toch hun Leie herinnert, en als de blik even op de heuvels van Berg en Dal rust, moet hij tevens de hoogten van Kortrijk, Lauwe en Marke ontwaren, het golvend land aan de Belgisch-Fransche grens. De Leiekerels, zooals Cesar Gezelle ze eens beschreef, hebben de oude nijverheid van thuis hier in den vreemde overgeplant, en ze ruiken weer hun vlas en wroeten en zwoegen er in en ze hooren als vroeger het kabbelen van het water, maar 't harte is toch in 't eigen Vlaanderen, waar de grond dreunt onder 't geweld van dit Lente-offensief.

Hij werkt «Andleie» (aan de Leie), 't was een eigen woord geworden met eigen beteekenis: hij werkt in 't vlas.

De Leie «Jordane van mijn hart!» riep Guido Gezelle uit, en uren kon hij aan den oever van 't riviertje wandelen, beluisterend 't ruischen van 't ranke riet, bespiegend het kronkelend waterding met 't zwart kabotsken aan, mijmerend, droomend, dichtend of lezend «in d'ouden brevier».

«Jordane van zijn hart». Zoo was 't ook met Peter Benoit, dien Vlaamschen kunstseus. Hoe gaarne ontvluchtte hij de triomfen en ook den nijd der

groote stad om aan zijn Leie te dwalen, waar zijn vader sluismeester was, om er met 't eenvoudige volk om te gaan en er bezieling voor zijn grootsch werk te vinden. Hoeveel schilders arbeidden er! Emmanuel Viérin, Modest Huys, Claus e.a. En als Cyriel Buysse vertelt, hoe dikwijls zien we de rivier dan niet in 't bevallig landschap!

Waasten, Komen, Wervik, Meenen in puin... En daar in Frankrijk, ook Armentières. Bac-St.-Maur, Estaires, Merville, Aire een ruïne!

En we lazen nog hoe in de afgeloopen week de lijken opgestapeld lagen langs de heggen, en men de dooden terzijde wierp, om voor levenden, ook tot sterven gedoemd, den weg vrij te maken...

Jordane van mijn hart!

En nu als een doodsvallei, een hellerivier! Zooals Duitschland zijn jongelingschap van 1914 aan den IJzer vernietigen liet, slacht het nu zijn jongelingschap van 1918 aan de Leie!»

• En inderdaad, zoo ging het, zoo zou het gaan tot na de eerste sukessen!

De Deutsche legerleiding wilde dus von Quast's sukses uitbaten, het tot een groote overwinning uitbreiden. En haastig werden nieuwe bevelen gegeven, om ook ten Noorden der Leie de linie in beweging te brengen. Den avond van den 9^e was de toestand inderdaad ernstig.

De vijand had Armentières omtrokken. Dit gevaar werd nu het onderwerp van de persbeschouwingen.

Zoo schreef men terecht:

«Het is onder de gegeven omstandigheden, speciaal voor de Engelschen, van onschatbare waarde, dat het front benoorden Arras tot aan zee ongerept en de zoogenaamde IJzer-linie — het meest Noordelijke deel daarvan — vrijwel onneembaar is. Dat de Belgen hier een deel van het front van de Engelschen hebben kunnen overnemen, geeft, terecht, een hoogen dunk van de militaire waarde van het Belgische leger en het vertrouwen dat de geallieerde legerleiding in dit leger stelt. Van het ongestoord bezit der kanaalhavens Duinkerke, Calais, Boulogne, Dieppe, Le Havre en Rouaan, toch hangt voor de Engelschen in het bijzonder en voor de geallieerden in het algemeen uiterst veel af. Geraken deze havens gedeeltelijk in handen der Duitschers, of gelukt het dezen zelfs de verbindingen van die havens met het binnenland te bemoeilijken of te verstoren, dan wordt de gemeenschap en voorziening van het leger in Vlaanderen vooral zeer moeilijk en zijn positie hachelijk. Ook wordt dan rechtstreeks in de kaart gesneeld van de Deutsche duikboten, omdat de moeilijkheden der beveiliging van transporten daartegen in het Kanaal met elke miil Westelijk toenemen.»

Ongelukkiglijk werden de geallieerden hier weer geheel verrast. Duidelijk bleek dit uit de aflossing der Portugeezen op het hachelijk oogenblik.

Hoezeer de Deutsche aanval was voorbereid, blijkt uit het volgend Duitsch bericht waarin over de rol van het beschut wordt gesproken.

Ook in dit bericht kan men lezen hoe de Duitschers de gezindheid tegen Engeland poogden op



Clemenceau in gezelschap van Sir Douglas Haig en Julian Byng aan het Westelijk front.

te hitsen en daartoe zelfs de grootste leugens gebruikten :

« Bij het begin en gedurende den slag van Armentières verdreef een reusachtige massa Duitsch spoorweggeschut de vijandelijke staven uit hun verblijfplaatsen en nam terzelfdertijd de Engelsche reserves in hun kampementen onder een vernietigend vuur. De spoorwegverbindingen in den rug der vijandelijke linies werden door een dicht afsluitingsvuur afgesneden.

Het zware spoorweggeschut volgde gedurende den slag de vechttroepen sekte-gewijs per spoor.

Ofschoon in den loop van den dag een zware mist de aktie der artillerieschutters sterk belemmerde, kon de waarneming van de geschutsuitwerking door de vooruitgeschoven artillerieschutters, die van vlakbij de uitwerking van elk schot konden vaststellen, voortreffelijk worden ten uitvoer gebracht. Speciaal het nieuwe systeem voor overbrenging van de waarnemingsresultaten, op welk systeem men zich in het bijzonder had geoefend, bleek volkomen goed te werken.

In den slag aan de Leie was de vijand weer volkomen verrast door het ingrijpen van de Duitsche artillerie. Het vuur was van vernietigende hevigheid. Ofschoon de zwaarste batterij zich reeds verscheiden weken te voren had moeten inschie-

ten, en dat inschieten sindsdien niet had kunnen worden herhaald, teneinde het geheim niet te vroeg bekend te maken, werd de vijandelijke artillerie met groote juistheid onder vuur genomen en bijna volkomen buiten gevecht gesteld.

Bij enkele Duitsche divisies had de aanvallende artillerie geen enkel kanonschot te doorstaan. Ook de vijandelijke infanterie- en machinegeweernesten waren totaal overdekt en onklaar geschoten. Uit deze omstandigheden zijn de geringe Duitsche verliezen te verklaren. Over breede velden lag tot aan de derde vijandelijke stelling geen enkele Duitsche doode.

Zoo veel te zwaarder waren ook weer in dezen slag de vijandelijke verliezen. Bijzonder groot waren de verliezen der Portugeezen, wien de Engelsche legerleiding opzettelijk die velden waren toebedeeld, waar zij hun stellingen enkel bovengronds konden aanleggen en waar het graven van dekkingstellingen onmogelijk was. Deze opgebouwde stellingen werden door het Duitsche artillerieschot in den waren zin des woords omgegooid. »

En aan de eigen natie meldde Berlijn nog :

« Onze zegevierende troepen trekken op door de breede vlakte van de Leie tusschen Armentières en Merville. »

Het was den vijand natuurlijk om Armentières te doen.

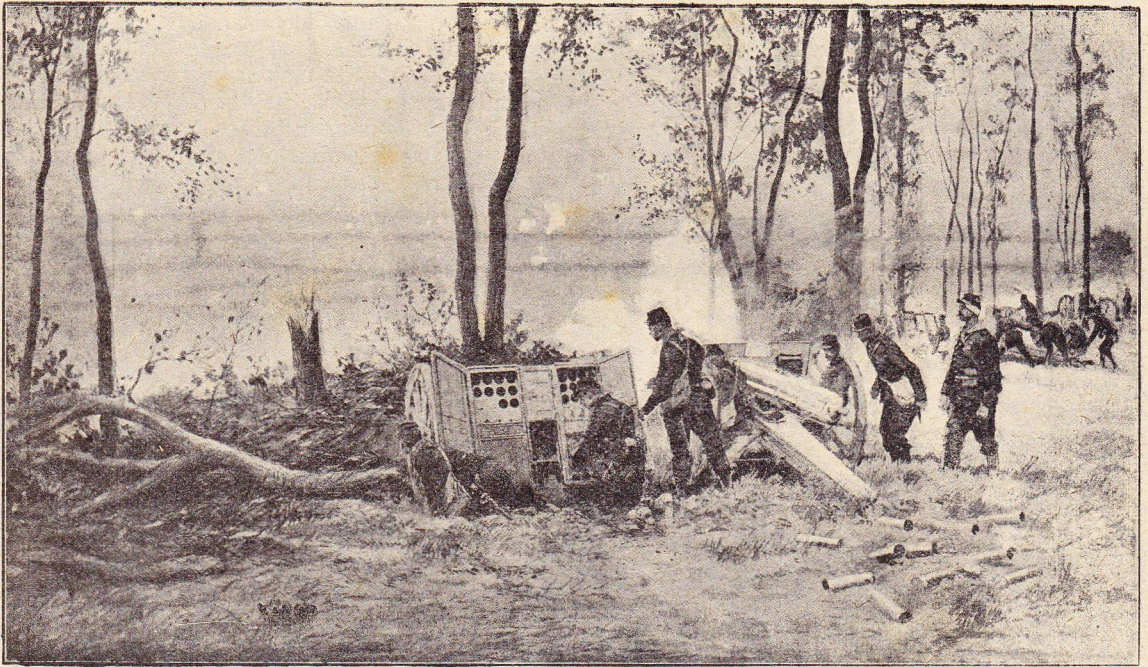
Wij noemden het Armentières en 't was een bosch van hooge, rookspuwende schouwten. Armentières geleek één fabriek en de rijke fabrikanten kochten kasteelen en villa's in de prachtige omgeving van Ieperen. Een vierde van de bevolking was Vlaamsch ; de arbeiders woonden niet alleen in de stad, maar ook in 't aanpalende Houplines.

Voor millioenen was er te Armentières vernield, alleen aan machinerieën en weefgetouwen. Op de Leie was het hier druk ; de groote « bacquets », lange, plompe vaartuigen, brachten er de grondstoffen aan. De Bizet was de Belgische voorstad van Armentières. Doch van Meenen tot Merville kronkelde de rivier nu langs ruïnen... Bijna aan de bron der Leie ligt Therouane, aan den voet van den heuvel. Op de hoogte zag men het puin van een kathedraal, waar eens een machtig bisschop heerschte, en de akkergrond bevatte steenbrokken en gruis eener vernielde stad. In 1553 liet Karel V Therouane verwoesten. Het verleden was weer heden geworden... En bij 't oude puin van Therouane lag aan de Leie dat van Merville, Estaires, Laventie, Lestrem, Bac-Saint Maur, Armentières, Houplines, Bousbecque, Comines, Wervik, Meenen, Halluin.

Armentières werd geweldig beschoten, maar het vuurde hevig terug en zou dapper verdedigd worden.

Den 10ⁿ April was von Quast dus over de Leie tusschen Estaires en Armentières. De Britten zonden haastig versterkingen en deze werden samen met Horne's leger en met de staande troepen hevig aangevallen.

De nieuwe Duitsche bevelen waren tot Sixt von Arnim, opperbevelhebber van het 4^e leger, gegaan en dit greep meer Noordelijk bij Hollebeke, het



De Frânsche artillerie in aktie met het 75 mm. geschut.

2^o Britsche leger, dat van Plumer aan. Het werd er een verwoede strijd om het terrein van 1914 en 1917, waarvan de hoogte te Meessen het voornaamste punt was. Wij herinneren ons de mijnontploffing van 1917, toen geheel het Iepersche front als door een aardbeving bewogen werd, en het daarop volgend Britsch offensief, dat de geallieerden tot Passchendale bracht.

Den 10ⁿ April tastte de vijand dus onstuimig het leger van Plumer aan en na eenige uren was hij meester van Wytschate en Meessen. De Engelschen werden op Ploegsteert teruggedreven. Zoo ontstonden, gelijk men zegt, twee zakken, een ten Noorden en een ten Zuiden van Armentières. De 51^e Britsche divisie verloor den 11ⁿ Merville. Thans was Armentières veroordeeld. Het officieel Britsch legerbericht van 12 April — 's morgens — bereidde ons op 't ongunstig bericht voor. Het luidde:

«In den afgelopen nacht vonden ernstige gevechten plaats in de nabijheid van Merville en Neuf-Berquin. De vijand oefende voortdurenden zwaren druk op onze in deze dorpen strijdende troepen uit, zoodat hij vorderingen maakte en gedurende den nacht er in slaagde Merville te veroveren.

Voortdurende aanvallen, welke gisteren door den vijand in de nabijheid van Ploegsteert werden gedaan, noodzaakten ons na zwaren strijd onze troepen naar nieuwe stellingen in de streek van Neuve-Eglise terug te trekken.

Op het overige deel van het Noordelijk slagfront bleef de toestand, over het geheel genomen, onveranderd. Een gedeelte van onze posities, waarin de vijand zich ten Noorden van Festubert had vastgezet, werd door een tegenaanval

herwonnen. In den sektor tusschen de Loïse en de Louve-rivier en ten N. hiervan, zijn vijandelijke aanvallen afgeslagen. Aan het geheele front ten N. van het kanaal van La Bassée tot aan Hollebeke, woedde de strijd.»

Berlijn was dien dag nog sober in zijn nieuwstijding en meldde:

«Het leger van generaal Quast.

De slag bij Armentières is sedert 9 dezer in vollen gang. Tusschen Armentières en Festubert werden Engelsche en Portugeesche stellingen op den Zuidelijken oever van de Leie en den Oostelijken oever der Lawe veroverd. Na de bestorming van het bosch van Grenier en Neuve-Chapelle werd een groote vlakte met versterkingen er in genomen. Dinsdagavond werd de overgang over de Leie bij Bac-Saint-Maur geforceerd.

Generaal Höfer leidde hier de operaties.

Gisteren werd de aanval over een nog breeder front voortgezet. Hollebeke en de Zuidelijk daarbij aansluitende Engelsche linie werden genomen. De hoogte van Meessen werd stormenderhand genomen en behouden.

Hier hadden de troepen van generaal Sixt von Arnim dit resultaat bereikt.

Zuidelijk van Waasten drongen wij in het Ploegsteertbosch door en bereikten den straatweg Ploegsteert—Armentières.

Zuidelijk van Estaires hebben wij strijdende de Lave en de streek ten N.O. van Bethune bereikt.

Het aantal gevangenen steeg tot over de 10.000, onder wie een Portugeesch generaal.

Aan het slagfront ter weerszijden van de Somme en ten Zuiden van de Oise bleef de ge-



Afgeladen prikkeldraad in Noord-Frankrijk.

vechtsbedrijvigheid beperkt tot kleine infanterie operaties.»

Berlijn waarschuwde zelfs tegen voorbarig optimisme, als volgt:

«Het is nog voorbarig van een doorbraak der vijandelijke stellingen te spreken. De mogelijkheid nadert echter weer. Juist met het oog op den tegenstand van den vijand achter de Leie wint de op 10 April aan weerskanten van Waasten, dus tien kilometer ten Noorden van Armentières plaats gehad hebbende inval in de Engelsche stellingen aan beteekenis. Wordt deze verder voortgezet, dan wordt de Leie-sektor in den rug bedreigd, ja, zelfs geheel omsingeld.

De aanval bij Waasten moet echter ook naar de andere zijde tot den Engelschen Ieperen-sektor zijn strategische werking uitoefenen. Ook deze stelling loopt gevaar.

In groote mate werkt de bedreiging van onze overwinning ten Noorden van het La Bassée-kanal op het front bij Amiens.»

Maar het Duitsche bericht voegde er beschouwingen bij, als deze:

«De Duitsche infanterie, vergezeld van vuurgolven van de artillerie, brak elken tegenstand en drong onweerstaanbaar tot aan den breeden moerassigen sektor van de Leie vooruit. Hier werd het eerst halt gehouden. De bruggen waren opgeblazen, de wegen waren onbegaanbaar geworden.

De ontelbare granaatkuilen schenen het vooruitbrengen van het geschut onmogelijk te maken. De pontontreinen liepen gevaar door den moerassigen bodem vastgezogen te worden. Toch gingen zij voorwaarts. Duizenden pioniers, arbeiders en infanteristen herstelden de wegen, om het oprukken der gevechtstroepen te verzekeren. Het ongeloofelijke gebeurde.

Reeds bij het invallen van de schemering stond de artillerie en de pontontrein aan den Zuidelij-

ken oever van de Leie gereed en nog denzelfden nacht slaagde de Duitsche infanterie er in, ondanks den vijandelijken tegenstand, den Noorderlijken oever der rivier te bereiken.

Het heden bereikte is reeds een overwinning van groote beteekenis. Wederom is een diepe deuk in de vijandelijke stellingen gemaakt. Het spoorwegknooppunt Hazebroek ligt nu binnen het bereik onzer verdragende kanonnen. Wederom ziet men op een ander gedeelte van het Westelijk front den stellingoorlog door den bewegingsoorlog vervangen.»

En die inleiding liep dan uit op hol geschetter, er op berekend over gansch de wereld indruk te maken:

«Armentières is gevallen. Door de troepen van de generaals von Eberhardt en von Stetten van het Noorden en van het Zuiden omvat, en afgesneden van den terugtocht, heeft de Engelsche bezetting — 50 officieren en ruim 9000 man — na dapperen tegenstand de wapens neergelegd. Vijf-en-veertig kanonnen, talrijke machinegeweren, groote hoeveelheden munitie, een kledermagazijn en andere rijke buit viel in onze handen.

Ten Noord-Westen van Armentières hebben wij terrein gewonnen. Ten Westen van de stad hebben de troepen van de generaals von Stetten en von Carlowitz, na het afslaan van sterke tegenaanvallen op Steenwerck, ondernomen met in der haast bijeengeraapte strijdkrachten, en na een verbitterden strijd om de vierde vijandelijke stelling, den vijand in de richting van Bailleul en Merville teruggeworpen. Merville is genomen.

Op den Zuidelijken oever van de Leie hebben de troepen van generaal von Bernhardi den overgang over de Lawe geforceerd. Zij bereikten aanvallenderwijze de hoogte ten Zuiden van Merville.



Generaal Sir Ian Hamilton, kommandant

van de Britsche troepen aan de Dardanellen.

De heele buit uit den slag van Armentières bedraagt, voor zoover tot nog toe geteld: 20.000 gevangenen (waarbij een Engelsch en een Portugeesch generaal) en ruim 200 kanonnen.

De vermeestering van het moerassige trechterveld in en voor onze uitgangsstelling van den negenden April stelde de hoogste eischen aan de troepen van alle wapenen van de voorste linie. Tot het welslagen hebben pioniers, batterijbouwers en de verder achterwaarts staande divisies een groot aandeel gehad.»

Armentières was dus gevallen. De Britten spraken van een ontruiming. Berlijn erkende de dappere verdediging door het bericht:

«De, met betonwerken versterkte stad Armentières heeft zich op den 11ⁿ dezer, niettegenstaande de omsingeling, buitengewoon dapper verdedigd.

Eerst toen van uit het Westen een flankaanval op de stad werd gedaan, gaf zich het overblijvende deel der dappere bezetting, die tijdens de insluiting groote verliezen had geleden, over. De stad en hare onmiddellijke omgeving ligt vol lijken. Onder de 45 buitgemaakte kanonnen bevindt zich ook een stuk van 34 c.M., op spoorwegrails gemonteerd.»

De verslagenheid was weer groot onder de Entente-naties. Pas had men eenige verlichting gevoeld over de mislukking van het offensief bij Amiens, of weer verkeerde men in angstige spanning. Uit Parijs kwam een ernstig, waardig bericht:

«De slag duurt voort en de zwaarste dagen van den strijd op het Noordelijk front zijn genaderd. Het groote treffen, dat beslissend kan wezen, wordt met vertrouwen afgewacht. Men weet dat het Engelsche, zoowel als het Fransche leger intakt is. Opnieuw zal het Duitsche leger, dat reeds 125 divisies in den strijd heeft geworpen, deze legers op zijn weg vinden. De Duitschers leveren den slag met het eenig doel om de legers van elkander te scheiden en het grootste deel dezer legers te vernietigen. Ditmaal is hun strategisch doelpunt niet topografisch of geografisch. Zij willen een spoedige beslissing van den oorlog en hopen door den slag van Armentières hierin te zullen slagen.

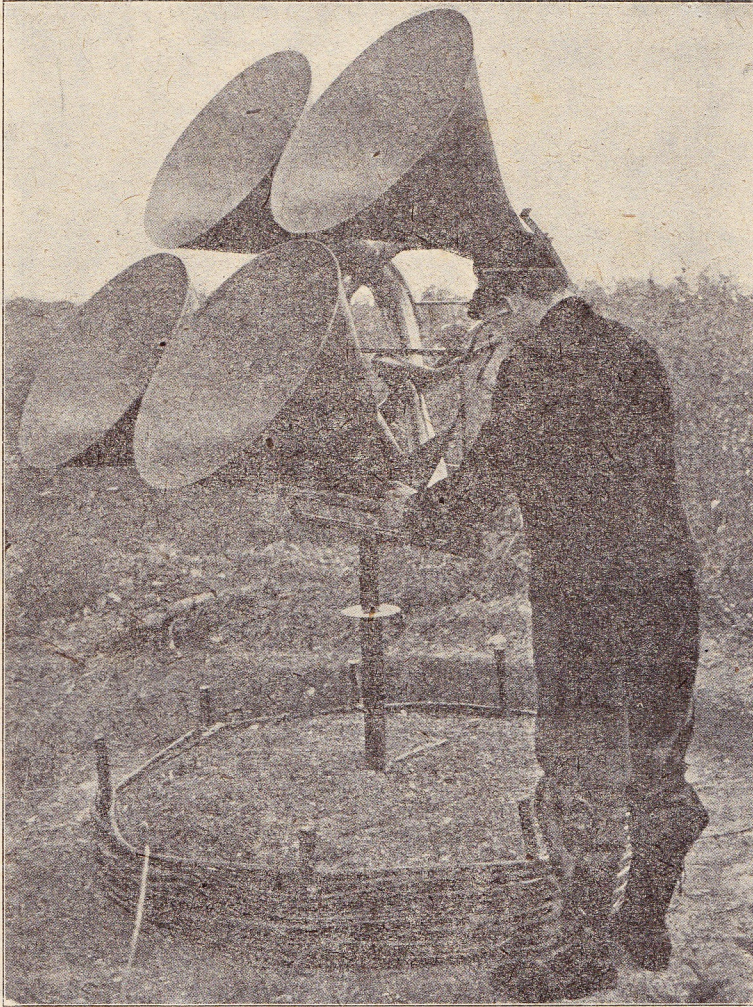
Men kan hieraan toevoegen, dat generaal Foch maatregelen heeft getroffen om den opmarsch te stuiten.»

Foch! Op hem waren hoopvol de blikken gevestigd. Hij had zich borg voor Amiens gesteld, en Amiens was niet gevallen. Hij had nu weer maatregelen genomen om den opmarsch te stuiten en Foch zei zoo iets niet overmoedig.

Kommuniké's als deze, welke wij hier medeelen, bewijzen, dat de vijand ook door moorderijen het moraal hoopte te vernietigen.

«Parijs, 13 April. (Reuter.) Officieel. Het aantal slachtoffers van den luchtaanval hedennacht bedraagt 24 personen, onder wie 9 mannen en 15 vrouwen. Er werden 62 menschen gewond.»

«Parijs, 13 April. (Reuter.) Officieel. Om 12 uur



Luisterpost in den omtrek van Parijs dienend om aankomende luchtvaartuigen te signaleeren.

hedenmiddag bedroeg het aantal slachtoffers 26 dooden en 72 gewonden.»

«Londen, 13 April. (Reuter.) Officieel. Vier luchtschepen hebben in den afgeloopen nacht een luchtaanval gedaan. Twee er van drongen eenige mijlen 't land in. Van de andere twee bereikte één midden-Engeland; het andere bijna de Noord-Westkust. De aanvallers vlogen op groote hoogte en toonden geen neiging om te pogen de verdedigde gebieden binnen te dringen. De meeste bommen werden in het open land geworpen en afgezien van de vernieling van vier huizen op een plaats, is de schade, waarvan tot dusver melding is gemaakt, onaanzienlijk.»

«Londen, 13 April. (Reuter.) Officieel. Bij den luchtaanval in den afgeloopen nacht zijn twee mannen, twee vrouwen en een kind gedood en acht mannen, zes vrouwen en een kind gewond.»

Luchtaanvallen in Frankrijk en Engeland dus. Het waren tragische dagen.

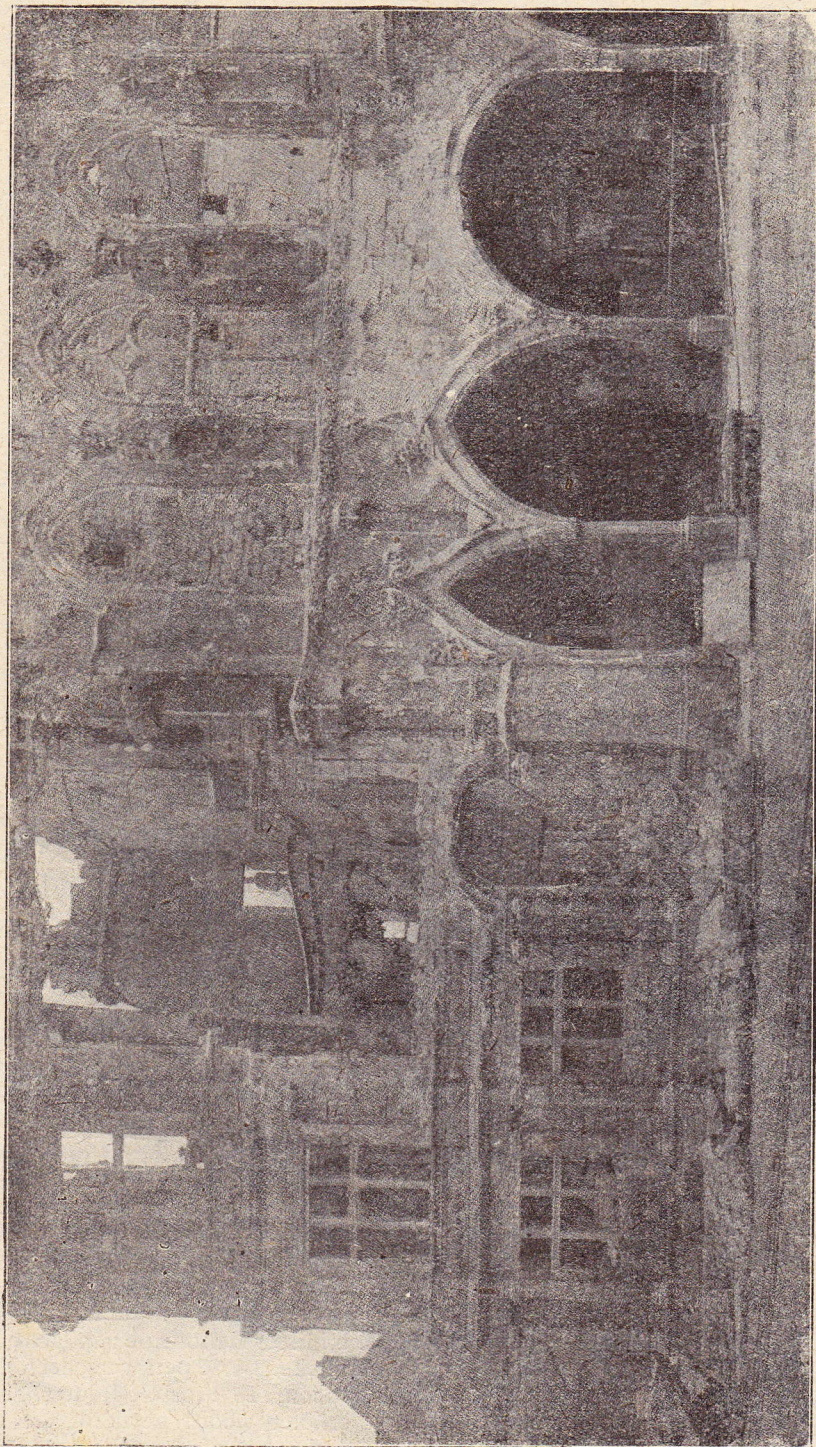
Het Belgisch leger had een sektor van de Engelschen overgenomen, dien van Brielen, ten

Noorden van Ieperen. Het zou dus ook weldra in den strijd komen. Dit kon niet uitblijven. Er werd in die jaren weinig over ons leger gesproken; het hield toch zoo trouw de wacht aan den IJzer. Maar na den val van Armentières, toen ieder op een woord van opbeuring wachtte, vestigde minister Balfour de aandacht der wereld op ons landeke. In de pers verscheen dit artikel:

«Londen, 18 April. (Reuter.) Balfour heeft gisteren het woord gevoerd aan een maaltijd, aangeboden aan afgevaardigden van de Belgische regeering en leden van de kommissie voor den handel tusschen Engeland en België. Hij zeide o.m.:

«Wij hebben hier te maken met iets dat dieper gaat en verder reikt, dan een eenvoudig handels- of nijverheidsbelang van twee in vriendschap levende nabuurstaten, die rekening hebben te houden met hun wederzijdsche belangen en hun wederzijdsche macht. Wij hebben o.a. te maken met het wegnemen van een groot internationaal onrecht.

Er is geen man, vrouw of kind in Groot-Brit-

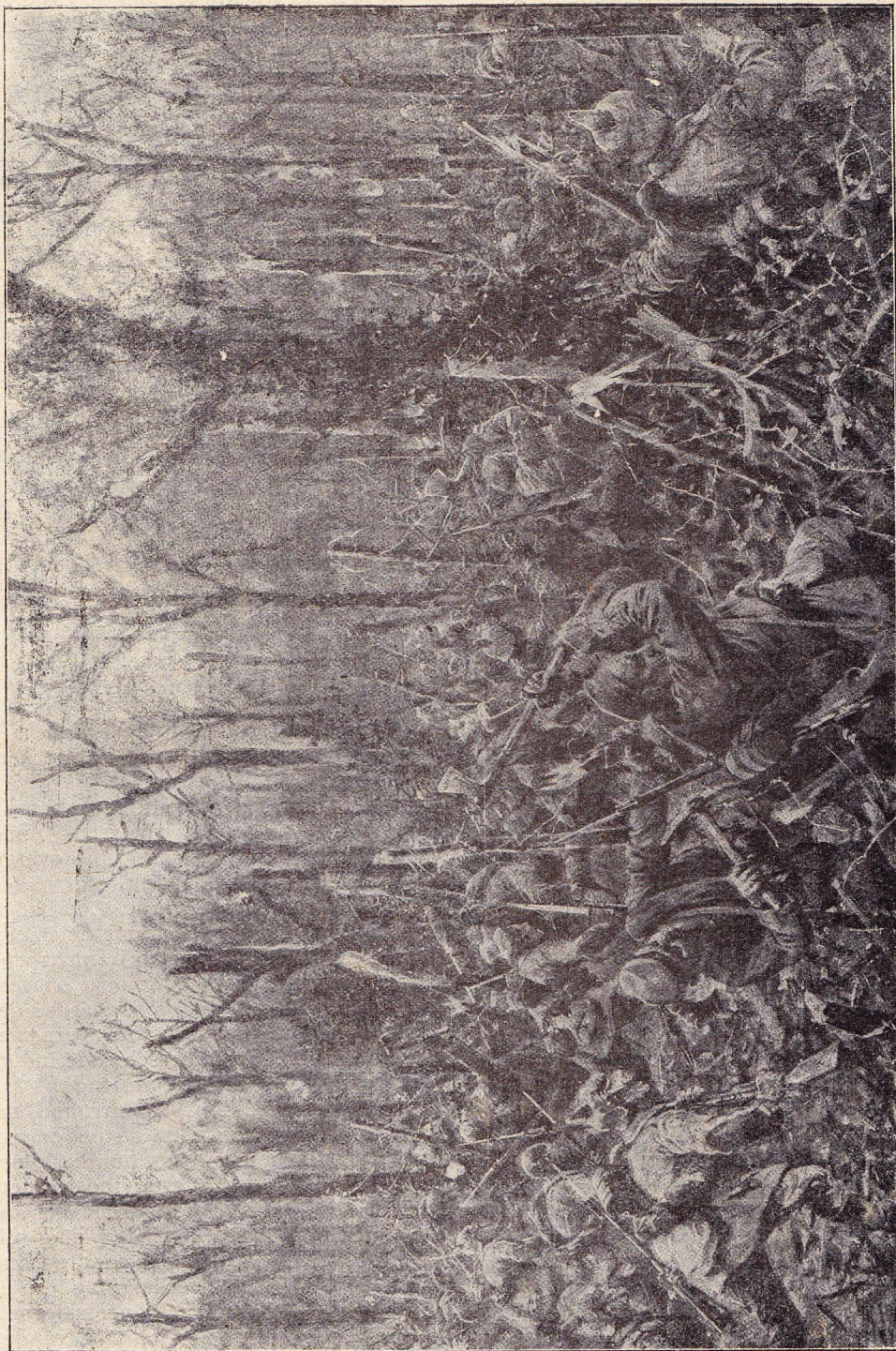


Het verwoeste stadhuis van Atrecht.

tannië of in de overzeesche gebieden in Amerika, die niet bekend is met 't onrecht, dat de Belgen in de eerste dagen van den oorlog hebben ondergaan, die niet weten van de schandalige behandeling, aan België toegediend door Duitschland, aan de grove schending van de internationale goede trouw, die een onuitwisbare vlek zal zijn op de geschiedenis van Duitschland, zoolang iemand het nog de moeite waard acht Deutsche geschie-

denis te schrijven. Er is geen man, vrouw of kind — waar ook ter wereld — of zij weten dat. Maar het is niet algemeen bekend — en het behoorde toch veel meer bekend te wezen, dan het is, — wat de behandeling is, door het Deutsche invalslager met voorbedachten rade toegediend aan België, en welke gruwelen er door dat leger nog zijn gepleegd na die eerste gruwelen.

Die zaken zijn onvergetelijk, verschrikkelijk,



Bestorming der hoogte 304 door Pommersche troepen.

en ik ben er niet zeker van of het stelsel van langzame marteling, waaraan België zorgvuldig wordt onderworpen, wanneer gij het goed overdenkt, nog niet verschrikkelijker is — al is het dan minder dramatisch in zijn verschrikking — dan die eerste gruwelen, die het bloed van de beschaafde wereld deden stollen. Want wat hebben de Duitschers zich tot taak gesteld? In de eerste plaats hebben zij zich tot taak gesteld, den han-

del, de nijverheid en de bekwaamheid tot handel en nijverheid van een bevrienden nabuur, dien zij bij verdrag verplicht waren om te beschermen, te vernietigen.

Opzettelijk hebben zij — en dat is uit hun eigen woorden gebleken — er zich in verheugd, te overwegen, dat indien de vrede morgen aan den dag werd afgekondigd, het nog op zijn minst vele maanden zou duren vóór het Belgische ver-

nuft, het Belgische kapitaal, de Belgische nijverheid, en de Belgische ondernemingsgeest op nieuw lastig zouden kunnen worden voor de Deutsche mededingers.

Dat is het eerste ding, dat zij hebben gedaan. Een tweede ding, dat zij in koelen bloede en met voorbedachten rade gedaan hebben, is België leeg te plunderen wat betreft alles op het gebied van grondstoffen voor de fabrieken, en van de installaties en machines voor de produktie, waarvan de geheele nijverheid afhangt.

Het doortrekken van de Hunnen of andere wilden over landbouwterreinen is heel noodlottig en wreed, maar tenslotte kunt gij het land van een streek niet vernielen, dikwijls is een korte, soms zelfs een verbluffend korte tijd voldoende om het aldus verwoeste land zijn vroegeren landbouwvoorspoed terug te geven. Maar wanneer ge te maken hebt met de ingewikkelde outillage van een nijverheid van een land met zijn mijnen en industrieën; indien gij dit het geheele vaste kapitaal onttrekt, waarvan de voortzetting van de nijverheid afhangt, dan is, voorwaar, het toegebrachte nadeel veel dieper, en is het veel moeilijker om dat te herstellen, dan enkel de schade toegebracht door den doortocht van een invallend leger.

Die schade hebben de Duitschers opzettelijk toegebracht aan de takken van nijverheid van deze natie, welke niet behoort tot de grootste van Europa, doch die behoorde tot de aan de spits gaande naties op het gebied van mijnbouw en andere takken van nijverheid:

Het cynisme, waarmee deze operatie is ten uitvoer gebracht, kan niet worden overtroffen.

Ik geloof waarlijk niet, dat cynisme ooit verder is uitgestrekt. Wij hebben er vooral van de Duitschers heel wat over gehoord dat macht recht zou zijn; en dat alle redelijkheid te verwaarlozen is, vergeleken bij den wil om te bevelen en te overheerschen. Zoolang dit maar mooie zinnen zijn in een werk over wijsbegeerte, glimlacht gij en duldt gij het; maar wanneer het de vormen aanneemt die ik u zoo juist beschreven heb, dan — meen ik — kan er geen walging grooter zijn dan die, welke door dergelijke operaties wordt opgewekt.

Dat is wat België heeft geleden en op dit oogenblik nog lijdt. Het is de taak van de geallieerden om hun best te doen, dit groote onrecht weg te nemen, 't welk de Duitschers opzettelijk gebracht hebben over het volk, dat zij zich verbonden hadden te beschermen.»

Sprekende over het werk van het herstel in België na den oorlog, zeide Balfour: «Ik ben er zeker van dat men van de zijde van de geallieerden van goeden wille is.

Het moge zijn dat Frankrijk zijn eigen speciale moeilijkheden van gelijken aard ter behandeling moge hebben, maar ik ben er zeker van, dat Engeland en de Vereenigde Staten hun best zullen doen om die groote taak te volbrengen. Het feit dat wij in het Belgische volk de best denkbare geallieerden hebben, doet mij denken, dat die taak met sukses zal worden volbracht.

Er is niets prachtigers dan de vaste volharding van het Belgische volk, van de Vlamingen zoo wel als van de Walen.

Het was, tenslotte, een Deutsche uitvinding, dat deze twee deelen van het Belgische volk elkaars tegenstanders zijn. De standvastigheid van de Belgen in het lijden — welke taal zij mogen spreken en uit welk ras zij zijn voortgesproten — zal voor alle tijden in de geschiedenis bewaard blijven als de merkwaardigste en vernietigendste episode in een tijd, die rijk was aan groote episoden.»

En er was reden voor, de aandacht op België te vestigen. Ons leger had het zelf gedaan door naden val van Armentières, het weer mogelijk te maken een zegebericht de wereld in te zenden.

Bij Merkem hadden zij den Duitscher een klap gegeven, zooals wij nu eerst willen vernalen.

XLIII.

DE SLAG AAN DE LEIE.

Bij het Belgisch leger. — De sektor van Brielen. — De Heilige Wacht. — Maatregelen voor de ontruiming van het IJzergebied. — De beschieting van Veurne. — De guillotine te Veurne. — De keizer te Armentières. — De bedreiging van Poperinge. — De slag bij Merkem.

Het Belgisch leger volgde met spanning al de gebeurtenissen. Zooals wij reeds zeiden, had het een deel der Engelsche linie overgenomen. Pas nu wordt veel duidelijk, wat in die dagen achter de schermen gebeurde. Zoo had men ons leger zijn autonomie willen ontnemen. Frankrijk stelde eenvoudig voor het bij zijn troepen in te lijven. Engeland verdedigde onze onafhankelijkheid, maar had ook een voorwaarde: de Belgen moesten een nieuwen sektor overnemen, dien **van Brielen (1).** En dit geschiedde inderdaad en aldus werd onze linie nog verlengd.

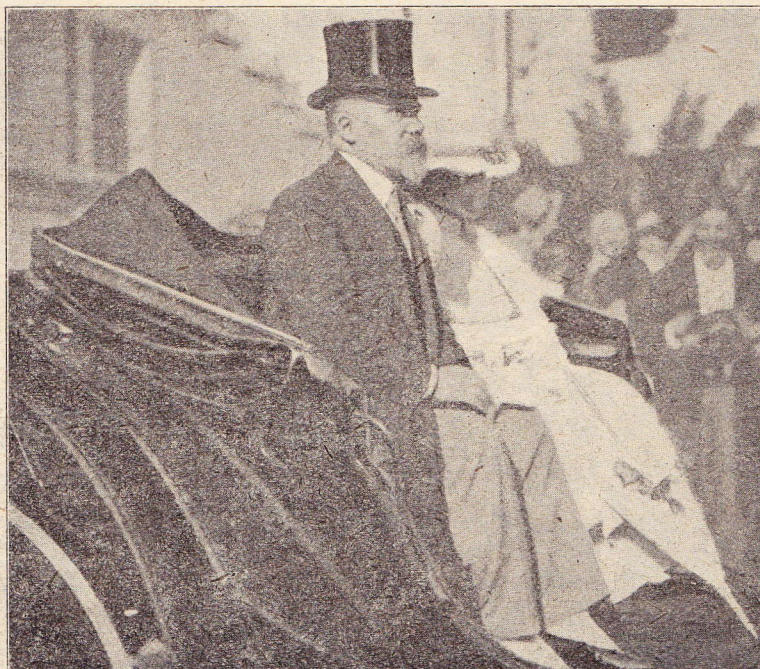
Brielen was reeds in 1916 ontruimd, maar verviel nog meer in puin en de bewoners zouden slechts een kleine ruïne van hun kerkje en overigens een bloote vlakte terugvinden. Het kasteel der «Drie Torens», restaurant en kantonnement nu, kwam er echter met weinig schade af. Te Elverdinge had men het uitgehouden tot April 1915. Bij den tweeden slag van Ieperen, toen de granaten zoo dicht neersloegen, verdoken de hardnekkigsten zich nog in de kloeke hommelpersen, maar de Britten verdreven ook hen.

Elverdinge verdween; de schoone kerk en toren veranderden in een brok geraamte, en het kasteel onderging in al die jaren hetzelfde lot. De huizen werden weggeveegd.

Ook Woesten lag in dat vak.

Dit dorp was zeer lang bewoond gebleven, al lag het onder het gescht van den vijand; acht

(1) Verklaringen van generaal Drubbel voor den krijgsraad.



Raymond Poincaré, president der Fransche republiek.

en twintig burgers lieten er zelfs het leven. De kerk viel in puin en de hooge, forsche toren, dien men, van Ieperen of Veurne komend, zoo heerlijk aan 't einde van de boomenrijen oprijzen zag, begon ook weg te kruimelen, al konden zijn kloeke flanken veel verdragen. De klokken bonsden neer. Huizen stortten in. In 1917 verdreven de Franschen de bevolking. Toch woonden er nu in 1918 nog enkele gezinnen op de plaats en vele te lande. Bij het doorschoten behuis werden de soldatengraven talrijker. De laatste burgers trokken nu in 1918 heen.

In dit nieuw vak hadden de Britten weinig gewerkt, en onze soldaten moesten onmiddellijk allerlei verdedigingswerken aanleggen. Voor de troepen braken zware dagen aan. Rust noemde men officieel den tijd na de aflossing uit de loopgraven, maar die rust bestond in zwaren, afmattenden arbeid. Die eerste maanden van 1918 waren waarlijk tragisch, maar toch hielden de Belgen trouw de wacht.

« Heilige Wacht » noemde men het, en Feerged beschrijft het treffend in « De Legerbode » o.m. als volgt:

« Luitenant, waar gaat ons peloton heen? »

« Naar de beste plaats, jongen », lacht het antwoord voorop. « Aan de Cavalier ».

Een wijle stilzwijgendheid.

« Hewel, Staf, staat het je niet erg aan, dan? » schertst de pelotonoverste.

« Neen, luitenant, heelemaal niet. Daar is het veel te warm ».

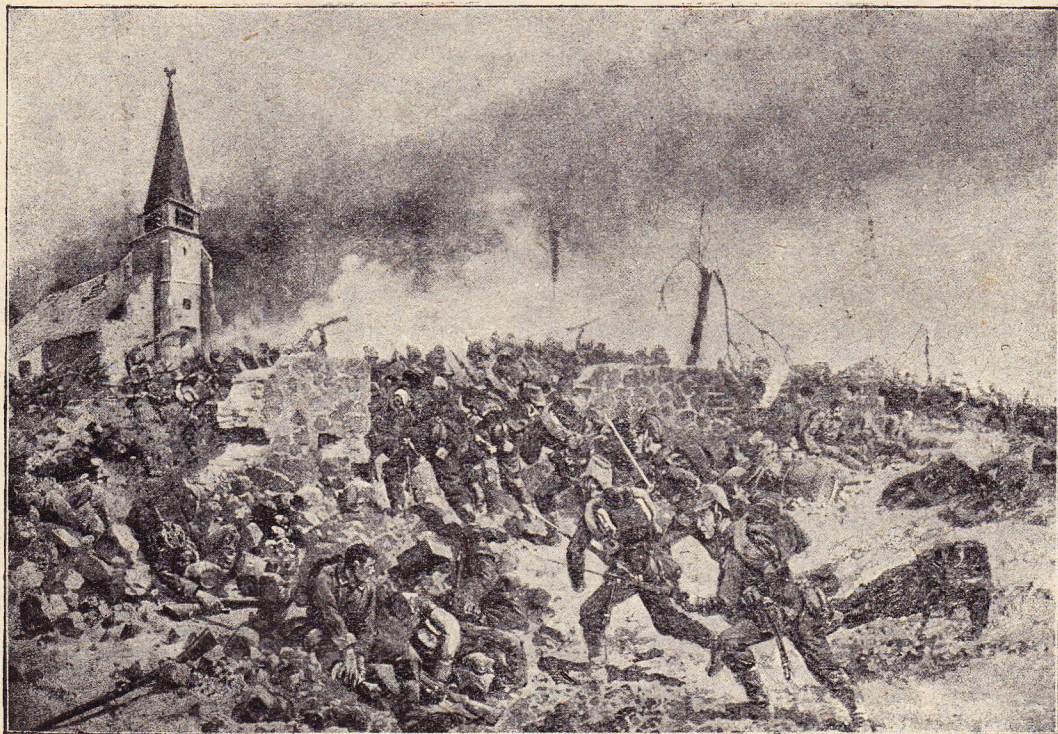
De luitenant schijnt weinig nieuwsgierig te wezen, de oorzaak dier zonderlinge warmte in Novembertijd te kennen, en de andere, de hoornblazer van 't peloton, acht verderen uitleg over-

bodig. Het eerste antwoord heeft hem voldoen de ingelicht.

We stappen al maar flink door in de nauwe loopgang; het peloton, dat ontzaglijk schijnt, zoo man na man, zich immer onregelmatig uitrekt en inkrimpt in machtige stuiptrekkingen, en vooruitschommelt met zig-zaggende werveling om de breede bochten der dwarshooopen. Tusschen de aardwanden beenen we dapper door de dikke duisternis, houden onzen gelidsmaat, op een paar stappen voor ons, goed in 't oog. Zijn heele lijf rondt zich af tot een zwaren klomp, waaruit kop noch beenen noch ransel te onderscheiden zijn; 't is een massa, dik, met nauw merkbare vormen, die heen en weer dommelt, soms onduidelijk breder en breder schijnt te worden, zich bijna totaal versmelt met de sombere massieffheid der borst- of rugwering, en dan een stonde later plots weer opduikt, wat verder als een nevel-onduidelijke, ruwe blok, vlak voor onzen neus.

Zoo dicht mogelijk, getrouw, volgen we die gestalte, lijk een schemer-dansende, vage zwartheid. Sedert we den « boyau » zijn ingeslagen, is alle gesprek geschorst; de roerende monden zijn stilgevallen, de aandacht alleen nog gevestigd op den te volgen weg. Slechts af en toe wordt er nauw hoorbaar, van man tot man overgebromd: « Pas op den draad », ofwel « Passerel gebroken ». 't Is alles. We hellen 't geweer wat naar beneden, geven den draad over aan den man achter ons, of zien naar 't gapend gat van verdwenen planken uit de smalle voetbrug, stappen er overheen, of schokken er soms in; gaan dan maar weer verder.

Op de eerste gevechtslinie volgen we een eind



Bestorming van een Fransch dorp.

de Decauville, waar onze treden kletterend lawijten op de ijzeren dwarsstaven, en draaien dan links af; de tweede sekte slaat rechts af, om in de pikzwarte, geheimzinnige kloven eener hooge loopgracht te schuilen en te verdwijnen.

We zijn er. Overal kruisen we piotten van 't peloton, dat we aflossen, heelemaal opgetuigd, ongeduldig op ons wachtend.

« Attention! — Pas op! » Onmogelijk door de loopgracht te geraken, heelemaal versperd als ze dadelijk is door de twee kruisende ploegen. Onmogelijk? Toch niet. Toe, wat hard drukken de eenen tegen de anderen, borst aan borst, dat de helmen onderling botsen; wat wringen, sleuren, trekken, duwen aan breeden ransel, die steeg schravelt langs vettige zakjes van den wand. Geweren en knapzakken haperen aan elkander, dan weer aan vinnige prikkeldraad of aan uitstekende piketten. We snakken den heelen boel los met ruw-nijdige rukken en, sterk hijgend naar adem snakkend, voortspertelend, voet na voet, geweldig lastig. De ribbekasten verduren harde drukkingen en elleboogstooten, de teenen smetterende pletteringen. 't Wriemelt, geroezemoezig kreunend in de samengeperste, woelige bende, als in een ontzaglijken, razenden bijenkorf.

Een voor een, de piotten er zich ten slotte toch doorwroetelen, lastig en het dan ras aftrappen, ten allen kant, om in de dichtste nabijheid een dekking op te speuren. Niemand bekommert zich nog om kameraden; eerst voor zich, want allen weten opperbest dat de schuilplaatsjes hier erg schaarsch zijn. Dit frontdeel is immers zoo

afgrijselijk slecht en gevaarlijk! Hier en daar, midden in den warboel, ligt een dekking plat geslagen, 't onderste boven gekanteld als een monster met opengereten buik. Ja, heel lief staan we er voor om drie dagen wacht te kloppen! Doch maak je maar geen nutteloos kwaad bloed; ieder man zal wel ergens een hoek of spleet vinden om zich neer te vleien. Een paar dekkingen — een ijzeren plaat, wat zakjes er op als dak, gebroken planken als vloer — zijn weldra prop-pensvol.

« Maar, mensch lief, hoe zal je zoo kunnen slapen op die planken, zonder een sperkeltje stroo? » — « Arm, arm schachtje, je doet ons warempel lachen. Hoe kan je denken aan slapen hier? Wees maar overgelukkig een plaatsje te hebben om je rommel te bergen en wat uit te rusten, beschut tegen den regen. Allez, toe, scharrel je maar binnen, we kunnen ons wel wat meer dringen ». Aarzelend dubben een pooze; dan, bedeesd en uit vrees heelemaal bespot te worden, een beetje mistroostig en teleurgesteld, kruipt hij naar binnen, 't hol in, op handen en voeten zijn kapotsvlerken in 't slijk slepend als een dweil en propt zich moeilijk tusschen de anderen in.

Een einde kaars aan den zwartgebranden balk geplakt, schemert haar flauw rossig licht in 't helle donkere hok, spokend op de wanden grauwe wanfiguren. Droevig op en neere waait het kleine vlamtorentje en 't smeltend roet langs de kaars afdrupt, waaraan het verstijft en hangen blijft lijk bollige ijskegeltjes.

Een korste brood opgeknabbeld, een teuge

koude koffie binnengeslobberd en ze wringen zich terug naar buiten, grijpen het geweer en sjakkeren voort naar hun post. 't Is een onzekere dompeling in de ijzige donkerte der gracht-holte; een rampzalige stommeling, een blindelings tobben, een uit- en afslibberen gestadig op de slappe veere der pappige mooze onder hun voeten. Tot ze de kleine ladder bereiken en naar boven klauteren.

Lijk een rugge van reuzeschildpad, de « Cavalier » oprondde zijn massieve aardklomp boven de eerste lijn uit; hooger dan d'omliggende versterkingswerken: de Belgische die hij beschermen en steunen moest, de Duitsche die hij te beteugelen en te bedreigen had. Rondom waren zijn wanden afgestoken, een diepe rechte geule er in gegraven die haar zwarte gaping wegdonkerde langs de vooruitstrepende bocht van den IJzer; achterwaarts zich vertakte, rechts, om den anderen kant van den stroomdraai te volgen, links, om zich af te stopen tusschen half vernielde weringen, in het overstroomde land. De drie loopgraven zoo vormden een titansvork tusschen wier tanden de « Cavalier » zich had opgehoopt, als weerstandsmiddenpunt. Vol rotte aardzakjes aan flanden, gebroken balken en spoorwegriggels vol prikkeldraad, stukken gewapend beton, vol halve en heele piketten, zijn afgeknotte puinbult opdook, lomp en scheefhangend. Hij leek een waggelende klip, afgewreten en heelemaal uitgemijterd, die plots neerstorten zal en zich versplinteren. Hij leek!... Want sterk « was » hij, sterker dan een gewortelde rots, daar, in zijn fletsig aardehart er een wille klopte: de onwrikbare wille van niet-sterven der piotten. »

Zeër zeker had ons leger meer waardeering verdiend door zijn trouwe wacht aan den IJzer. Het leven daar was moeilijk. Men had weer een langen Winter doorgebracht in de loopgraven. Maar ook de Zomer was hard in dit land zonder dekking, met al de drooglopende plaatsen dan, die stinkende moeren werden.

Er zijn heel wat beschrijvingen over dat leven; men vindt ze in alle soldatendagboeken. Hoe was de Winter geweest? Een tooneeltje uit het « Dagboek Lefebvre »:

« 21^{en} December. — Woensdag, om 3 ure van den morgen, bij een klaren vriesnacht, zette het 3^e van het 5^e zich op weg, ransel op den rug, om het vak van Ramskapelle over te nemen.

De weg loopt niet meer over Ramskapelle: hij gaat ten Zuiden nevens het dorp heen. De koude maakt ons vlug te been en we stappen flink door tot daar waar de plankenweg 15 begint.

En daar heb ik kennis gemaakt met eene nieuwe foltering van den piot. beladen met ransel en geweer: het gaan op plankenwegen bedekt met ijzel.

Arme soldaten, uitglijdend op elke slecht vastgemaakte plank en zwaar op de knieën stortend, als een weinigje vooruitzicht van wege de oversten hun dezen lastigen weg had kunnen sparen. Dat doet me sakkeren!

Rond 6 uur eindelijk komen we aan de « Rail » en, na het geharrewar en de slechte luim, die bij

eene aflossing behooren, na van dekking naar dekking gezonden te zijn, vinden we plaats in een steenen dekking.

Een nacht op drie, om de beurt, doen we een « vaste verkenning », die den voorpost tegen een mogelijken aanval uit de hoeve Terstille beschut.

Van 6 u. 's avonds tot 7 u. 's morgens voor een post blijven, bij 5 of 6 graden onder 0; alle uren slechts afgelost worden om nog harder te bevriezen in den post, waarin alleen een bekken met gloeiende kolen wat warmte tracht te geven; op 150 m. van zich, dank aan de helderheid van een schoonen vriesnacht, de Moffen hooren rondstappen op hun plankenwegen, palen inslaan, klappen en hoesten; onbeweeglijk loeren op de gebeurlijke komst van vijandelijke verkenners; steeds waakzaam blijven en niets zien gebeuren... 't is tamelijk vervelend en het geeft den indruk dat men nutteloos een nacht verspild heeft. »

Of hoor hoe Fleergoed de aflossing op zijn West-Vlaamsch vertelt, de taal van het gemartelde land:

« Sedert den namiddag hadden ze al geen korstje brood meer geknabbeld of geen spooeg water meer gedronken en hun jonge magen « kraaiden » geweldig van honger en dorst. Lijk het altijd gebeurde, was de keuken onmogelijk te vinden als men ze het meest van doen had. Zoo waren ze dan 's avonds voortgetrokken, na de aflossing, in de volle duisternisse van den nacht, die al lange op de eerde te slapen lag. Maar ze droegen in hun herte een heel magazijn waarin een massa moed en opgeruimdheid lag opgestapeld, hard en vele. 't Was noodig ook om heelhuids uit die verdoemde « boyaux » te spartelen. Fritz, met zijn leelijke perten, had ze dien laatsten dag ook zoo miserabel met allerlei projektielen beschoten en ineens gesmeten en ze wel twintig keer om en weere gewoeld. Doch de piotten verschoten daar al niet vele in, gewend als ze waren aan al de triestige miseries die ze zoo vaak beleefden. Behendig waren ze er dan ook doorgewroeteld. Al over de stukken borstweringen, die nog rechte stonden, waren ze gekropen op handen en voeten, al tastende in den donkere, klauwierden langs de misvormde bochten, dwars door ontzaglijke trechters en kuilen, groot en diepe, met wrikkelende vaardigheid, door nood aangeleerd. Dat was zoo'n stommelings vechten tegen de dikke duisternisse waar ze geen gat in zagen en die ze haperen deed aan telefoonlijnen, of ze vernestelde en hun kleeren en handen scheuren deed in hoopen lossen stekkerdraad.

Ten slotte gerochten ze er uit, met twee beenen aan hun lijf en een leegen kop op hun schouders. Op de kolommewegen was het al niet veel beter. De laatste regens hadden die vette eerde tot slappe, diepe mooze gesmolten, en de zware artilleriekanons er diepe, breede groeven in gerold. Nu was 't opnieuw een echt peerdelabeur om daar door te geraken. Geen steke zagen ze voor hun oogen; doch ze klauwden maar voort, links, rechts, vooruit, en ze ploeterden en pleuterden en pletsten dat de slijkballen op hun ijzeren hoed flapten. Ze blaasden van 't geweld; 't schor-



Generaal Smuts.

ae ruischend uit hun kele; en om langs om meer voelden ze dat het slijk al meer en meer met groote klompen aan hun lijf plakken bleef, lijk vogels aan een lijnstok; en dat die heele slijmboel die ze meesjorden wel twee keers zwaarder woog dan zij zelf.

Na zoo twee dikke uren ongehoord beule-wroeten, kwamen ze op 't ende toch op een kasseiweg, waar ze vasten tred op hadden. Eerst pakten ze wat ruste, wel verdiend. Maar als ze daarna weer rechte op hun pikkels kropen, was het hun alsof ze glad geradbraakt waren. Zoo moe! Och Heere toch, zoo pijnlijk moe! Die « boyaux » en die « chemins de colonnes » hadden hen den laatsten, duchtigen knak gegeven.

Stakestijf van 't liggen op de planken of den beton, waarop ze met verloren moeite getracht hadden een beetje te slapen, binst hun laatste dagen, en t'enden kracht gewerkt en gewaakt, als oude zagen met gebroken tanden die door eikenhout hebben gebeten, klopte hun op de slapen een onbedwingbare behoefte aan slaap. Uit hun kop zoop de vaak alle gedachten op, zoog hem zoo leeg als een trommel en al wat er in overbleef was een onafgebroken almachtig ruischen die de mannen duizelig maakte. Hun hoofd leek een groote ijle zaal vol mokerende hamers op aanbeelden.

Weer voortgesukkeld. 't Meest van alles leden ze door den kwellenden dorst. Hun kele was korke-droog en hun tonge steenruig van 't snakken naar asem; de borst compleet toegeschroefd, onder 't afhangend gewicht van ransel, knapzak en gasmasker. Lastig hokte de lucht met snokken binnen, schravelde tegen 't gehemelte.

En 't eerste dorp werd doorkruist; enkele

hoopen steenen langs de strate ineengezakt. Ze lieten er zelfs niet op; torschten hun miserie al maar verder met de hoop toch al gauw een beetje lafenis voor dien almachtigen dorst te vinden. Maar aan 't volgende dorp en was het al niet beter; sedert lange waren alle burgers er van onder getrokken. Alleen waren achter gebleven een paar reken huizen die lamlendig zich tegen elkander schouderden en zich onderlinge staande hielden, lijk arme sukkelaars op slappe beenen, vol triestige neerslachtigheid, met opengereten muren of daken aan flarden, afgebrokkeld en stukgeslagen door al de danige bombardementen.

Maar ongevoelig voor 't meelijwekkend schouwspel, eenzinnig koppig, slechts razenddenkend aan hun uitmergelenden dorst, sleurden de piotten verder, gelaten, hun noodlot. 't Geluk viel hun toch te beurt aan 't derde gelucht. 't Was niet te vroeg! Achter de kerke stonden enkele veldkeukens der artillerie met rooden krop te gloeien. Allen vielen ze op de dampende ketels als uitgehongerde raven op een rif, draaiden de krane heur foffe open, of smeten 't deksel van den bidon over en schepten de stroelende koffie in hun gamel. Toen, gulzig, dronken ze, lieten 't lauwe sap met groote gulpen in hun kele glockglocken en zopen in één teuge hun veldflesch leeg; vulden ze dan weer om verder te gaan; de artilleurs moesten maar hun plan trekken! 't En kon hen niemendalle schelen!

Op de bane lag versch wit zand gestrooid. De piotten, verzadigd, gingen er zich in neervlokken, heelemaal uitgestrekt, met den blooten kop op den harden ransel, den ijzeren helm en 't ge-weer nevens hen. Van den danigen vaak lokten d'oogen dicht. Zoo bleven ze liggen, net als neergevelde tronken, zonder een vinne te roeren, tot het oprukkingssignaal voor de vierde maal floot. Ze grabbelden weer te poote, stijver dan ooit, schokten dan weer hijgend voort om zich al meer af te beulen, terwijl de warme, dampende voeten in de doornatte sponsige schoenen zich tot waterblazen wrevelden, terwijl hun hemde aan 't lijf plakte van 't geweldig zweeten. De riemen van ransel en geweer rukten de schouders af en drukten log op de beenderen in striemende pijn binst dat de zware kogelgordel 't vel der heupen samenneep. Tusschen de schouders, als een onnoodige aanwas, hing de kop neere, zware te schuddebollen. Hoe gerochten ze nog vooruit? Ze wisten 't niet. De beenen strekten en sleepten zich toch nog voort, schravelden met de schoennagels over de kasseien.

Zoo strompelden ze in de pikkeduisternisse van den nacht, al uren aan een stuk. Te langende kwam er toch hope! De fourrier kwam hen teemoet. Heerementijd! 't Sloeg een schrikkelijke last van hun herte. Hij wist hun te vertellen van schoone, nieuwe barakjes, die ze nog nooit gezien hadden, met ijzeren beddekens en een gloeiende stove; van warme koffie en patatten die dampend te wachten stonden. Zalige menscheid! 't Was als sloeg de damp in hun bloed over. Ze raven eens een ferme schuddinge aan hun harnas, scharrelden hun laatste sprankels moed allemaal t'hoop en zetten zich aan 't zingen.



Generaal Nivelle.

Schorre wanklanken snokten met stooten uit hun le, die ze bijna niet doorliet. Doch 't was een heilzame verandering; 't beurde ze allen op, gaf hun afleiding aan hun neerslachtige gedachten en zonder dat ze 't zelf wisten, beende 't heele peleton op gewonen stap met zwaren tred voort. 't Overblijvende eindje weg was op een kwartiertje afgestapt.

Ze waren in hun nieuw paradijs! Eerlijk en deftig gewonnen en verdiend, na drie dagen wacht in de loopgraven en Kalvariemarsch van 8 ure 's avonds tot 3 ure 's morgens. »

Zoo was de Winter geweest... En nu naderde het voorjaar; helaas, de Lente bracht slecht nieuws... De Duitschers wonnen weer... Na vier jaar bijna, nog die slagen, die verordeningen.

Generaal Foch kwam in deze dagen naar Houtem, in ons hoofdkwartier en ontmoette er Koning Albert en zijn staf. Onze vorst bewoonde in die dagen een buitengoed in de Moeren. En de Moeren zelf stonden grotendeels blank. Reeds in 1914 hadden de Franschen de sluizen geopend, om zoo noodig hier een barrière tusschen den vijand en Duinkerke te leggen, en die barrière was het water.

De Koning kon Foch gerust stellen over den geest van zijn leger. De Belgen waren gereed, om den Duitscher te ontvangen, zoo deze aan den IJzer ook aan 't roeren ging. Maar 't grootste gevaar schuilde in 't Zuiden; we wezen er reeds de omsingeling.

Daarom had ons Groot-hoofdkwartier maatregelen getroffen.

In de dorpen van het Westland hing de overheid plakbrieven uit, er op wijzend, dat de verdediging van 't grondgebied verdere onderwaterzetting noodzakelijk zou maken. De menschen moesten dus heen gaan. Ze kregen order

hun vee te Bulskamp aan te bieden. De overheid zou 't overnemen tegen redelijken prijs. Zoo had men ook talrijke kudden uit 't Iepersche zien komen, van Proven en Watou, waar de opvoedingen der Duitschers ook paniek wekten, en prachtige runderen, dikke varkens, waren daar achter Veurne op het Klokhof, nu de militaire slachtplaats, afgemaakt.

Maar de lieden van Veurne Ambacht waren niet geneigd om zoo vlug hun huis te verlaten. Op de plakbrieven stond dat op elke gemeente de burgemeester, pastoor en veldwachter blijven konden. « Als die mogen verdrinken, willen wij 't ook » zeiden de menschen. Als het volk weg moet, is er toch geen pastoor, burgemeester of garde meer van doen. En als die hun weg kunnen zoeken door 't water, wij boeren kunnen dat nog beter ». Men maakte uit die uitzondering op, dat het gevaar nog zoo groot niet was, maar de overheid gaarne beslag leggen zou op den veestapel en andere goederen. En men bleef, tot zelfs tusschen Veurne en Avekapelle.

En toch was de toestand zeer gevaarlijk.

Toen de Leicslag ontbrandde, beschoot de Duitse artillerie ook zeer geweldig Veurne en de omgeving.

Januari en Februari waren nog rustig geweest en veel menschen leefden in 't stadje zoo goed en kwaad als 't ging, al gevoelden ze wel, dat er iets geweldigs naderde en de Lente vol bedreiging was.

In Maart begon de ellende met dagelijksche beschietingen.

Van 22 Maart tot 6 April vielen er meer dan 1000 granaten. Soldaten en burgers werden gedood, huizen stortten in of brandden af.

Den 21ⁿ Maart was bijna de gansche bevolking weggevlucht. Men had de kostbaarheden uit de stad gevoerd en de klokken begraven, uit vrees voor een mogelijke bezetting door den vijand.

De ballingschap woog zwaar nu. Zou men waarlijk 't onbezette België, dit hoekje, symbool van ons verzet, van onze onafhankelijkheid, nog moeten prijs geven? Zou de vijand dan toch met heel zijn macht over den IJzer geraken?

Men zag barakken afbreken, materiaal wegvoeren en dat wees op een aanstaande ontruiming. Ook te Duinkerke overwoog men dergelijke maatregelen, al verzweeg men het nog.

We mogen niet nalaten hier mede te deelen, hoe onder het bombardement te Veurne de guilotien werd opgesteld. 't Is een treurig bewijs van de verwildering der zeden in oorlogstijd.

't Was naar aanleiding van een moord in Oktober van het vorig jaar te Veurne gepleegd en die nu met een terechtstelling eindigde.

Een soldaat, Emiel Verfaillie, had een vluchtingmeisje Rachel R..., dat in het stadje winkelier was, het hof gemaakt. Zij moest moeder worden en hij had beloofd met haar te trouwen, doch ook te Hoogstade wachtte een verloofde in dezelfde omstandigheden op het naleven van zijn woord. De soldaat had het tweede meisje verkozen en zou zich van Rachel R... ontdoen.

En op den avond van den 27ⁿ Oktober, rond 7 uur, ging hij haar afhalen om te wandelen. Ra-



Straatgevecht in Loos tusschen Schotsche en Duitsche troepen.

chel keerde niet weer. Drie dagen later zag een hovenier in zijn tuin achter het kasteeltje aan den Ieperschen steenweg, een hand boven de aarde uitsteken. Daar vond men het lijk der arme vrouw. Ze was verwurgd en haastig in den grond gestopt. Weldra werd Verfaillie aangehouden. Hij bekende en werd den 15 Januari door den kriegsraad in het gesticht der Blauwe nonnen

ter dood veroordeeld. Het vonnis zou uitgevoerd worden en wel met al het daarbij behoorend ceremonieel, om indruk te maken op de troepen. Men kon den beul van Brussel niet doen komen, en ontbood Deibler uit Parijs. Deze verscheen met zijn toestel en drie helpers. De terechtstelling had plaats op den koer der gevangenis, rond half zeven 's morgens, terwijl Veurne beschoten